

Култова масичка от късния неолит

Тодор Вълчев – РИМ - Ямбол

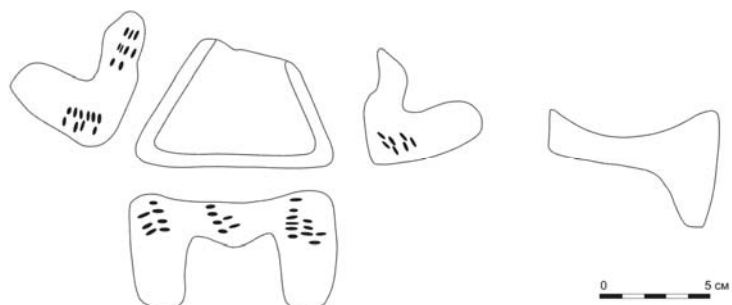
Неолитната епоха е времето, когато по нашите земи се разпространяват и развиват първите земеделски култури. За днешната територията на Република България това е периода от 6400 до 4900 г. пр. н. е. Неолитните хора отглеждат първите култивирани растения: ечемик, грах, еднозърнест и двузърнест лимец, и първите опитомени домашни животни: овца, коза и говедо. С развитието на неолитната култура се свързват появата на огладените каменни оръдия на труда: брадви, тесли и мотики, и разпространението на керамичните съдове.

По време на археологически разкопки и теренни обходи се откриват множество артефакти, свързани с ежедневието на праисторическите хора. Това са преди всичко фрагменти от керамични съдове и оръдия на труда, изработени от камък, кремък и кост. По рядко се откриват предмети, свързани с религиозните вярвания на древните хора: антропоморфни и зооморфни идоли, и култови съдове.

Настоящото изследване е провокирано от един експонат, който се съхранява във фонда на Регионален исторически музей – Ямбол. Култовата масичка е постъпила като дарение през 2012 година. Открита е случайно до моста над река Явудере, на пътя между с. Голям Манастир и Тополовград. Култовият предмет трябва да се свързва с площното праисторическото селище до с. Каменна река, Тополовградско. Археологическият обект е регистриран по време на теренни обходи.

Култовата масичка е запазена почти изцяло – липсва само едно от крачетата ѝ. Тя има триъгълна форма. Моделирана е от един къс глина, в който има множество средни и дребни минерални примеси. След изпичането култовия предмет е придобил черно-кафяв цвят. Максималната запазена височина на масичката е 5,8 см, а дължината на запазената страна е 8,9 см. Легенчето ѝ е дълбоко 1,8 см. Дъното на масичката е равно. Крачетата ѝ имат четириъгълна форма. Оформени са посредством прищипване и изтегляне. От вътрешната им страна – по посока на легенчето на култовия предмет, има по една вдлъбнатина с дължина 2 см, ширина 0,8 см и дълбочина 0,5 см. Стените на масичката са заоблени в резултат на действието на водата.

Фасадата на масичката е М-образна. Всяка от запазените страни е украсена с врязани линии. Крачетата на предмета са украсени с успоредни редици от вертикални врязвания. Фронтално погледната запазената стена е украсена съответно с 3 и 4 врязани линии в ляво и с 6, 4 и 1 врязвания в дясно. Стенат, в ляво от запазената, е украсена с по 6 и 4 врязвания в дясно. Третата стена, в дясно от запазената, е украсена с две редици с по 3 врязани линии в ляво. Освен по крачетата с врязвания е украсена и централната част на култовата масичка. Запазената стена е украсена с три успоредни редици с по 4, 2 и 3 врязвания, лявата стена – с три редици с по 3, 4 и 2 врязвания. На дясната страна не е запазена централната част (**обр. 1 и обр. 2**).

Култовата масичка е тристранна, с тристранно вписано легенче, което не излиза над стените ѝ. Триъгълните култови масички са разпространени основно в Тракия. Формата ѝ позволява да я отнесем към началото на късния неолит. Разглежданата култова масичка се отнася към тип 1.1.1.1 по Веселина Вандова и тип I.1a по Васил Николов (Вандова 1995, 3 – 4, Николов 2007, 84).

Украсата на масичката намира паралели сред два фрагмента от култови масички, открити по време на археологическите проучвания на селищните могили до гр. Казанлък и с. Караново. Стените и на двата артефакта са украсени с подобни връзвания. Култовата масичка от Карановската селищната могила се датира в средния неолит – култура Караново II–III, а тази от Казанлък – в късния неолит – култура Караново III (Николов 2007, 23, 37, Табло 11 6, Табло 33 4).

В научната литература са изказани различни предположения относно предназначението на култовите масички. Определяни са като: „съдове с триъгълна форма”, „ритуални обекти”, „модел на трон”, „подставки”, „жертвени платформи”, „жертвеници”, „култови лампи”, „масички-лампи”, „лампи”, „маслени лампи”, „олтари”, „постаменти-алтари”, „миниатюрни алтари”, „алтари” и „алтарни масички” (Тодорова, Вайсов 1993, 215; Николов 2007, 9). Повечето проучватели ги свързват с религиозните вярвания на праисторическите хора (Тодорова, Вайсов 1993, 218 – 220; Вандова 1995, 6). Богдан Николов предполага, че в култовите масички са поднасяни дарове към боговете – животинска мас, която е запалвана, за да кади и свети (Николов 1981, 46). Светозар Станкович интерпретира култовите масички като домашен еквивалент на големите олтари в селищата, в които са пренасяни даровете към боговете (Stanković 1986, 12). Професор Васил Николов свързва култовите масички с култа към богинята Майка. Според него те участват в древните ритуали за плодородие (Николов 1999, 9; Николов 2007, 107 – 112; Nikolov 2004, 33 – 37). Безспорна е връзката на тези предмети с религиозните вярвания на праисторическите хора. Тяхната форма и украса са семантично натоварени и отразяват обредната система на неолитното население от нашите земи.

Цитирана литература:

Вандова 1995: В. Вандова. Типология на култовите масички от Южна България. – Археология, 1995, 4, 1-7.

Николов 1981: Б. Николов. Праисторически жертвеници от глина. – Изкуство, 1981, 9-10, 43-46.

Николов 1999: В. Николов. Проучвания на неолита в българските земи (II). – Археология, 1999, 1-2, 1-12.

Николов 2007: В. Николов. Неолитни култови масички. София, 2007.

Тодорова, Вайсов 1993: Х. Тодорова, Ив. Вайсов. Новокаменната епоха в България. София, 1993.

Nikolov 2004: V. Nikolov. Über dem Denotat der Kulttischen. – In: V. Nikolov, K. Băčvarov (Hrsg.). von Domicia bis Drama. Gedenkschrift für Jan Lichardus. Sofia, 2004, 33-41.

Stanković 1986: S. Stanković. Žrtvenici i prosopomorfni poklopci iz Vinče. Beograd, 1986.